

„Énekszóban nőttem fel..”

– Beszélgetés Nyisztor Mihályné László Ilonával –

Nyisztor Ilona a pusztinai Magyar Házban fogad bennünket, családjáról, gyermekkoráról kérdeztük:

– A szüleim mindketten pusztinaiak vótak, s úgy a tátám, mind a mám részéről a nagyszüleim is. Nagyon szerettem apóméknál lenni a mám részéről, met úgy éreztem, nagyon szeretnek, kényeztettek, s hát milyen a gyermek, oda huza-kodik, ahol szeretve van. Szeretett dolgozni, még az asszon dógát es elvégezte. Náluk a családban hat gyermek vót, az apjuk meghót az első verekedésbe, az anyja elbetegedett s meghót ő es. Apóm vót a legnagyobb, ő gondozta mind az egész gyermeket. Főzni, mosni, mindent tudott. Jó énekes vót, mikor dolgozgatott a szállósbe, vaj kapált, mindig énekelt, dalokat, szentes énekeket, még imádkozott es. Ő vót az előénekes a csíksomlyói búcsúban, emlékszem, nagyon készülődtek erre a napra, szekerekkel mentek. Vót magyar bibliája es, mutította nekem, beszélt a régi üdőről, de én akkor sok mindent nem tudtam, nem értettem. Mondhatom, hogy énekszóban nőttem fel valahogy. Apómat örökölte édesanyám, s édesanyámat én. Nagyon szép emlékeim vannak a gyermekkoromból!

Úgy a tátám, mind a mám részéről gazdálkodtak, a földből éltek. Mám részéről csak két leán vót, ő vót a nagyobb, én vótam az első unoka. Van még két fiútestvérem, egyik itt lakik a faluban, a másik Magyarországon, mindkettő felesége pusztinai.

– Itt járt Pusztinában iskolába?

– Igen, de amikor megkezdtem az iskolát már nehezebb vót, met egy szót sem tudtam románul. S nem csak én, az egész gyermek nem tudtunk semmit es. De nehéz vót a tanároknak es megtanyítani bennünköt. Csak egy osztálytársunk vót román származású, irigyeltük is őt az első osztályban, hogy milyen jó neki, met érti. De aztán erőt vettünk, s néhányan még jobb tanulók lettünk nála es később. Az első négy osztályt itt jártam Pusztinában, jó tanuló vótam, s kellett néha szerepelni a színpadon, előadni valamit, természetesen románul. Én szerettem énekelni, s édesanyám megtanította nekem a *Mi-am făcut bundiță nouă* éneket, amellyel nagy sikerem lett. A tanárok es mondták, hogy van tehetségem ehhez, s bé is adtak ötödiktől Bákóba, a zeneiskolába. Nem vót külön énekosztály, pedig abba szerettem vóna menni, hanem hangszert kellett választani. Mivel nem első osztálytól jártam oda, nem választhattam a zongorát vagy a hedegút, így oboázni kezdtem. De nem ez vót az én világom, nem ezzel mentem tovább, hanem felvételiztem a tanítóképzőbe. Abba az üdőbe öt évet jártunk, aztán adták a repartíciót, hogy hova

menj tanítani. A líceummal párhuzamosan beiratkoztam a népiskolába es, a kántó szakra. Fel is készítettek, hogy menjek a konzervatóriumba, de tátámék azt mondták, nekik nincs több pénzük, hogy tovább támogassanak. Így maradtam óvónő egészen a nyugdíjazásomig.

– A képzőben még voltak-e csángó származású osztálytársai?

– A mi részeinkről nem, csak a Gyimesekből, egyetlen fiúra emlékszem, aki tudott még magyarul.

– A tanárok tudták-e, hogy csángó származású?

– Biztos, hogy igen, már a László vezetéknevből is rájöhettek, hogy nem vagyok román, de abba az üdőbe ilyenekről nem vót szó.

– A csángó szót mikor hallotta először?

– Mű nem mondtuk magunkról soha, hogy csángók vagyunk. Földrajzból tanultuk azt, hogy Bákó megyében élnek csángók, nem is gondoltuk, hogy rólunk van szó, mű magyarok vótunk, ebbe nőttünk fel. A környékbeli románok is magyaroknak neveztek münköt. Az oláhok általában arra, aki katolikus, ha beszél, ha nem beszél a magyar nyelvet, azt mondják, hogy magyar. Bárhogy asszimilálódott s nem beszél

magyarul, úgyis az mondják rea, hogy magyar. 1990 után kezdték mondani a csángót, főleg azok, akik Magyarországról vagy Erdélyből jöttek. Ugye az újságuknak is először az vót a neve: *Csángó Újság*, aztán lett *Moldvai Magyarság*. Szerintem is ez a jobb megnevezés.

– *Gyermekkorában jártak-e guzsalyasokba?*

– Igen, jártunk még guzsalyasokba, sok éneket ott tanultam meg, de nemcsak énekeket, hanem meséket, vicceket. Vót olyan es, hogy jártunk egymáshoz kalákába, egyikhez is, másikhoz is fosztani. Mü nem könyüből, nem az iskolába tanultuk ezeket az énekeket, hanem ilyen helyeken. Annyira jó vót, met egyik mondott egyet, másik mást... Aztán még a kollektív üdejében es, az asszonyok csoportokban jártak kapálni, s vótak jó énekesek, a többiek siettek, hogy hallják, mit mondanak elől. S román éneket nem tudtunk, csak magyart.

– *A guzsalyasok külön voltak a gyermekeknek?*

– Igen, vót a gyermekeknek, a fiataloknak, korosztályonként. A falu nagy, minden részben több csoport vót. Egymást segítettek, s jobban es telt. Ősztől tavaszig, amíg vót munka, de még a mezőre is sokszor együtt mentek. Ez vót hétköznapi. Vasárnap aztán, főleg a fiatalabbak, összegyűltek egy-egy háznál, a fiatalok a barátokkal, a házasok a komáikkal. Apómnak a tátám részről mindég sok bora vót, gyakran gyűltek esze náluk. Emlékszem, furulyaszót es ott halltam először. Abba az üdőbe vót egy furulyás, őt es hítták, hogy jobban mulassanak. Miután meghót, aztán már nem vót hangszeres a faluban.

– *A lakodalmakba milyen zenészeket hívtak régebb?*

– Ripán vótak cigányok, azok zenéltek, osztán miután kihaltak a fiatalok, nem vették át, s nem jöttek onnan. De vót Balkánban egy jó trompétás, Tudorița, neki vót egy csoportja, őt es hívták, s mondták es, hogy trompéta nélkül nincs es lakadalom. Az vót a szép, messze hallatszodott, hogy türkölnek.

– *Hagyományos esküvő szokásaiból él-e még valami a faluban?*

– Nálunk az a jó dolog, hogy sok mindent még megőriztek a régi világból. Igaz, már nem három napot tart a lakadalom, nincs tánc szombat este, de még szépen felötöznek, főleg a legén részéről, szép borándsík sárig kendőkbe, hujjogtatnak, s a búcsúztató es megmaradt.

– *Gyermekkorában még magyarul imádkoztak...*

– Miután megvátották s románul kezdtek misézni, met addig, ugye, latinul ment, egyről-egyre jobban bójött a román. Ez vót a hatvanas években, osztán a hetvenesekben bójött a rádió es, a tv. Még emlékszem, gyermek vótam, mikor a pap kihirdette, hogy ezentúl románul lesz a mise, met Romániában élünk, s így kell legyen. Mit tudtunk mü abba az üdőbe?! Hát, lassan megtanult mindenki románul. Mikor latinul vót a mise, az asszonyok mind magyarul imádkoztak, magyarul mondták az olvasót. A deák is mindig magyarul imádkoztatott, még a Szent Istán énekét is énekelték. Mikor románra váltott, megszűnt a magyar imádkozás. Még azt es próbálták elérni, hogy virrasztáskor, a hót mellett románul imádkozzanak. Édesanyámat is sokat hívták, hogy énekeljen a virrasztókban, s mesélte, hogy vót olyan öregasszony, aki meghagyta, hogy

tőle románul es elmondhatják, de a magyart ne hagyják ki. Lackó Katalin néni, aki itt a faluban az egyik legjobb énekes vót, levetette saját hangját, s meghagyta, hogy ha meghal, azt játsszák le. De a pap a temetésen kiperédikálta... Egyébként róla neveztek el a pusztinai népdalverseny is.

– *Az idősebbek hogyan tudtak meggyónni?*

– A gyóntatás nem volt probléma, olyat nem hallottam, hogy nem gyóntatta vóna meg a pap, met csak magyarul tudott. Ma es van olyan, hogy mondja a szöveget valahogy románul, de a vétkeket csak magyarul tudja.

– *Mikor kezdett el népdalokat gyűjteni, mikor tudatosult magában, hogy milyen kincseket őriznek?*

– Hát, azt pontosan meg tudom mondani. A '80-as évek végén, 1988-ban, egy Magyarországra férjhez ment barátnóm (de persze, csak papíron, met így lehetett kitelepedni akkor) meghívott engem Budapestre, s ott Németh Gézáék elvittek vót Jáki Teodóz atyához Győrbe. Ő szervezett vót egy estét a tanítványaival, ahol moldvai énekeket énekelték. Én valahogy megijedtem, mikor hallgattam őket, met arra gondoltam, hogy a mi fiataljaink már nem tudják ezeket. Már nem az a világ vót, amiben én felnőttem, lassan az én korosztályom es elfelejté. Én es tudtam énekeket, de ennyi sokat nem, amit szégyelltem is. Az előadás végén bemutatott egy fiút, aki a Szent Istán énekét énekelte, s elmesélte, hogy milyen nagy díjat nyert vót vele egy versenyen. Kicsit restelltem magam, met én nem tudtam. Tüzet ütött bennem, s akkor határoztam el, hogy ha hazaérek, elmegyek az asszonyokhoz, lássuk, emlékeznek-e még erre, s még milyen énekeket tudnak. Többhöz es elmentem, tudták, hogy énekelték valamikor, de el vót már felejtve. Egyetlenegy asszony, akire reaakadtam, a deáknak a lánya vót, már nagyon öreg, aki emlékezett s két szakaszt tudott. Jut eszembe, amikor kint jártam, elvittek vót Domokos Pál Péterhez is, s mikor legközelebb találkoztam vele, büszkén elénekeltem neki ezt a kettőt. Ekkor odament a polchoz, s levette nekem, ideadta a gyűjtését, amelyikbe megvót a harmadik szakasza es. 1932-ben gyűjtötte fel. Most négy szakaszt éneklünk, met Teodóz atya azt mondta, hogy találna ide a Boldogasszony szakasza is. Az első dolgom az vót '90 után, hogy itt a faluban sokaknak megtanítottam.

– *Gondolom, az édesanyjával kezdte a gyűjtéseit, hiszen László Józsefné Kiss Erzsébetet sokan felkeresték azok közül, akik népdalokat, szentes énekeket akartak hallani, gyűjteni.*

– Igen, leghamarébb édesanyámtól gyűjtöttem. Mikor hazajöttem Magyarországról, meséltem neki sokat, kíváncsi vót nagyon, hiszen kevesen jutottak ki külföldre akkor a faluból. Mondtam, milyen sok szép éneket tudnak, s én esse fogom gyűtteni most. Azt mondta, nem kell messzi menj, met tudok én es eleget! Igaza vót, met olyan sok éneket énekelt fel nekem, hogy három kazettát tötöttem meg tőle.

– *Mivel vette fel a hanganyagot?*

– A férjem, aki szintén pusztinai, Onyesten dógozott a finomítóban, vót Szíriában, s hozott vót egy nagy kazetofont. Azzal mentem, de elég kellemetlen vót egy nagy bőrönddel beállítani valakihez. Az elején megijedtek, mikor meglát-

ták, idegesek vótak, nem mindig ment egyből az éneklés, vaj kihagytak valamit, vaj később jutott eszükbe, de aztán megszokták. Ma már más ezekkel a kicsi gépekkel, az ember észre sem veszi, természetesen beszélget veled, nincs úgy meghatódva.

– *Más falvakban is gyűjtött?*

– Nem elégedtem meg csak Pusztinával, kezdtem járni más falvakba es, Szitásra, Magyarfaluba, Külsőrekecsinbe, Lészpedre. Egyedül is sokat mentem, de az elején főleg Teodóz atyával jártam. Én nem is tudtam akkor, hogy annyi sok falu van, ahol beszélnek magyarul. Sokat vitt magával úgy a régi rendszerben, mind az újban, sok jó énekest akkor ismertem meg, Isten nyugosztalja őket, met már mind meghótak! Jobban megismertem a helyzetet, könnyebb vót gyűtteni utána es, mikor egyedül mentem, met már tudtam hová, kihez kell menni.

– *Korán elkerült Pusztinából, Onyesten élt a családjával, mégis 1990 után egyik fő mozgatórugója lett annak a mozgalomnak, amely révén hagyományörző csoport alakult s beindult a magyar nyelvű oktatás is.*

– Már '90 előtt is sokat jártam haza, szinte minden hétvégémet Pusztinában töltöttem. Éltek még a szüleim es, ez vót a legfontosabb, s osztán gyűttögettem es. Annyira jól jött a forradalom, met már sok anyagom essze vót gyűtve, csak tovább kellett adni. Hamarébb magunktól kezdünk esszegyűlni s esszegyűtteni a gyermekeket es, az asszonyok szívesen jöttek. Gyűltünk essze máméknál a szomszédokkal, a barátokkal, a jó énekesekkel. Na, feljött a Nap az öregeknek es, úgy szerették! A régi kapcsolatok révén aztán hívtak sok helyre. Első fellépésünk Magyarországon vót, vonattal mentünk. Milyen örömről vót, énekszó hallatszott egészen Budapestig, spontánul jöttek elő az énekek, egyik a másik után, nem aludtunk egy cseppet sem.

A hagyományörző csoportunk rögtön a forradalom után meg es alakult. Osztán Sára Feriékkel jöttünk kapcsolatba (ő errefelé bé es jött lakni Gyimesbe), aki arra ösztönzött, hogy ne csak énekeket tanítsunk, hanem táncokat es. Az öregek emlékeztek valamicskét, mondták, hogy jártuk ezt a táncot es, azt es, de a tánchoz zenész is kellett. Végre rátaláltunk Toaderre, aki ripai vót ugyan, de Stejaruban élt. Elhíttuk, s amit az öregek mondtak, mind tudta húzni a hedegűjén. Olyan tánc rittyentődött, hogy le a kalappal!

Esszegyűtöttük osztán a fiatalokat es, az akkori gimnazistákat; nezték az öregeket, hogy táncolnak, s '91-ben már megvölt a fiatal csoportunk es. Tizenkét pár vót, rendes fiú-lány páros, ami ritka, hogy így összejjön. A pápalátogatásra együtt ment már a két csoport, s utána évekig sok helyen léptünk fel. Osztán kisebb gyermekekkel is kezdünk foglalkozni, eleinte házaknál dolgoztunk, hol itt, hol ott gyűltünk essze, én Bilibók Jenővel felváltva tanítottam: ő írni-olvasni, én énekelni-táncolni. Amióta felépült a Magyar Ház (2005), már minden foglalkozást itt tartunk.

– *Tudtommal hivatalos keretek között 2000-ben indult be a magyar oktatás. Milyen küzdelmek árán sikerült elérni?*

– Igen, 2000-ben indult, de már évekkel azelőtt írtuk a kérvényeket, hogy hagyják jóvá a magyar órákat, de nem engedték. Hol azt mondták, hogy hamisítva vannak az aláírások, hol azt, hogy nem írtuk alá elegen. Osztán a '90-es évek végén a törvények is kezdtek változni, s az RMDSZ is segített elindítani. Előbbször két faluban, Klézsén és Pusztinában indult be. Minimum 7 aláírás kellett az induláshoz, de az elején kevesen merték még így es aláírni, közjegyző elé kellett menni, s mindenkit ijesztegettek evvel-avval. Leghamarébb azok írták alá, akik családjából valaki már Magyarországon dolgozott, s tudták, hogy nem elég beszélni a nyelvet, hanem erőst fontos, hogy írni es olvasni is tudjanak. Ezeknek a gyerekei mindig fel vótak állítva az osztályban, szidták őket, hogy ezt azért nem tudjátok, met jártok magyar órára. Hangoskodtak, hogy nem kell terhelni a gyermekeket még egy idegen nyelvvel. De ez nekünk az anyanyelvünk, nem idegen nyelv! Osztán ezek a szülők esszehívták a többieket, győzködték, hogy irassanak bé minél többet. Lassan terjedett a dolog, látták, hogy nem történt semmi baj ebből, s egyre többen kezdtek járni.

– *A pap hogyan viszonyult ezekhez a dolgokhoz?*

– Erőst nehezen tudtunk dolgozni miatta, nehezítette a dolgunkat, szidta a gyermekeket is, münköt es. A templomba bé sem engedte a magyar csoportokat, monda, hogy mü nem vagyunk magyarok, ne csábítsanak münköt. De mindezt magyarul monda! Nehéz üdök vótak! Akkoriban volt az a Nagy-Románia Párt, amelik gyűlölte a magyarokat, sajnos, hatottak az emberekre es. Vótak olyan családok, akik nem is akartak hallani a magyar szóról, de a gyerekek kezdtek járni a többiekkel hezzánk, s idővel megváltozott a szülő véleménye, sőt olyan es vót, hogy továbbtanulni es magyarul adta.

– *Jelenleg az RMPSZ oktatási programjában hagyományörzőként van alkalmazva. Hány gyermek jár a foglalkozásokra?*

– 96 gyerek jár a pusztinai iskolába, ebből majdnem mindenki, '92-en járnak magyar oktatásra is. Sajnos, egyre kevesebb gyermek van. Mikor én jártam iskolába, 400-an vótunk, két osztály vót párhuzamosan minden évfolyamon.

A fiatalok mind elmentek külföldre dolgozni, elvitték a gyermekeket is, vagy már ott is születtek. Hazajárnak nyaranta, itthon szervezik a lakadalmakat, itthon keresztelnek, sok közülük építkeznek is itt, gondolom, hogy majd egyszer hazaköltöznek. De az a gyermek, amelik kint született, ott tanult, ott nőtt fel, már nem fog velük visszajönni. Meg vagyunk ijedve, met már most is esszevont osztályok vannak, s ha még kevesebben lesznek, akkor lassan az iskola is megszűnik, leviszik azt a pár gyermeket Perzsolba, a községi iskolába.

– *A '90-es évek elején több diákjuk tanult tovább székelyföldi magyar nyelvű iskolákban, az utóbbi években viszont megcsappant a számuk. A gyermeklétszám csökkenésén kívül a nagyon gyorsan lezajlott nyelvváltás is szerepet játszhat ebben?*

– Sajnos ez így van, nem tudom én es elhinni, hogy olyan gyorsan bėjött a változás. Mü, amikor mentünk iskolába, nem tudtunk románul, a mostani gyermekek pedig alig tudnak magyarul. Az elején, ugye, a mise lett román, osztán az isko-

lában es szidták a szülőket, hogy a gyermekek nem tudnak, beszéljenek velük románul, met nem fognak érvényesülni. Mü például tudatosan adtunk magyar neveket a fiainknak, Attila és Béla. De megszenvedtük! Sokszor mondták, hogy mit kerestek itt, menjetek Erdélybe ezekkel a nevekkal. Visszatérve a szülőkre, olyan jól elkezdtek akkor, hogy nem tudod állítani le. Ma már többségük románul beszél gyermekével. Itt a foglalkozásokon, heti 3-4 órában megtanulnak írni-olvasni, de az iskolában minden tantárgyat románul tanulnak. Meg vannak ijedve a továbbtanulástól, met ha Csíkba bekerül, ott mindent magyarul kell tanuljon. Jelenleg hárman vagy négyen tanulnak kint.

– 1990 után nyílt lehetősége arra, hogy cd-t jelentessen meg a felgyűjtött anyagából.

– Hát, a gyűtéssel kezdtem, aztán énekelgettem is, amit nem tudtam addig, megtanultam. Amikor gyűtteni kezdtem, gyűtöttem minden éneket, nem ismertem fel, melyik műdal, melyik népdal, a különbséget osztán errefelé tudtam meg, Teodóz atya sokat segített ebben. Nem olvastam meg, hányat gyűtöttem össze, de sokat, rengeteg éneket több változatban is. S '90 után kezdtek hívogatni fellépésekre énekelni, met addig szó sem lehetett arról. Abba az időbe nehéz vót vendéget látni, szemmel tartották, ha idegen érkezett a faluba, a külföldieket nem szabadott egyáltalán befogadni, met megámendáztak. Félelemvel történtek a találkozások, de még a somlyai búcsúban es figyelték, hogy kikkel beszélgetünk. Pedig, hogy örvendtünk, amikor ismerőssel találkoztunk ott!

S osztán fellépés fellépést követett, s kezdtek kérdezgetni többen, métt nincs nekem lemezem. Akkor kezdtem rögzíteni az énekeket. Én mind hallás után tanultam, nem kottából. Csak a fülem vót. De bennünk vannak a hajlítások, egyik sem éneklí egyformán, met aki jó énekes, szeret énekelni, még egy virágocskát odatesz.

– Öt lemeze jelent meg népdalokkal, balladákka, szentes énekekkel. Hogyan válogatta össze?

– A cd-k anyagainak válogatásában sokat tanácskoztam Teodóz atyával, figyelembe vettük azt is, hogy melyik ének jó jól a hangomnak. Első lett a *Moldvai szentes énekek*, ezen a legtöbb Mária-ének, a második a *Földnek e zsírjával, napnak e hűgával* főleg népdalokat tartalmaz. A következőn, ahogy a címe is jelzi (*Pusztinai nagy hegy alatt*), csak pusztinai énekek vannak, a negyedik balladákat (*Elment a madárka*), az utolsó pedig karácsonyi énekeket tartalmaz.

– Van-e ezek között olyan, amelyiken csak az édesanyjától gyűjtött énekeket éneklí?

– Nincs, de annak üdején terveztem vót, csak osztán neki es megjelent Katalin nénivel egy dupla cd, s letettem róla.

– Emlékszik-e még, melyik volt az első ének, amit megtanult az édesanyjától?

– Az *Ide ki a hegytetőn* és a *Pusztinai nagy hegy alatt*.

– S melyik dal volt édesanyjának a kedvence, amit sokszor énekel?

– Mikor mentem hazafelé, tőle tanultam meg ezt es, osztán hallottam Erdélyben es énekelni.

– Az évek során nagyon szép eredményeket értek el diákjai a népdaléneklési versenyeken. Hogyan zajlik az énektanulás a foglalkozásokon?

– Legelőbbször azzal kezdjük, hogy én elénekelem nekik, majd sokat hallgatjuk a régi felvételeket. Nagyon hamar megtanulják. Nagyon fontosnak tartom, hogy értsék is a szöveget, ne csak tátogjanak. Ezért olvassuk soronként, amit nem értenek, megbeszéljük. S ha érti, mit mond, az örökre megmarad. Sok versenyre kijutottunk Erdélybe, Magyarországra, de még Vajdaságban is vótunk.

Jó érzés, hogy nagyon sok gyermek jelentkezik, legtöbb-ször helyi szakaszt is kell szervezzünk, met nem mehet mindenki tovább. A díjak osztán tovább motiválják es őket.

– Diákjaival együtt zarándokol el minden évben a csík-somlyói búcsúba.

– Részt veszünk a körmeneten, kihallgassuk a misét a hegyen, majd jövünk le Csobotfalvára a csángó misére. Ott virrasztunk a templomban, majd hajnalban három s félkor indulunk a keresztútjával a kálvárián. A gyermekekkel együtt végig mondjuk az imádságokat, míg kiérünk. Ott kihallgassuk a hajnali misét, s azután addig énekeljük a szentes énekjeinket, amíg a Nap feljő. Régebb még hirdettem, hogy aki akar, jöhet velünk, de ma már sokan csatlakoznak hozzánk. Szokássá vált, hogy várnak minket a kútnál, s együtt indulunk felfelé.

– Önt a moldvai magyar zenei kultúra egyik nagykövete-ként tartják számon, hiszen nemcsak magyar nyelvterületen, hanem Brüsszelben, Prágában, Amerikában is fellépett. 2008-ban Csángó Kultúráért díjjal tüntették ki, 2013-ban pedig Európai Polgári díjban részesült. Mit jelentenek ön számára ezek az elismerések?

– Örülök nekik, legfőképpen annak, hogy figyelik a munkánkat, követik, tudják, mit csinálunk. Amikor olvassák a laudációkat, mindig meglepődök, hogy mennyire üsmerik a helyzetet. Jólesik, met az az érzésem eleyenkor, hogy nem vagyunk egyedül, nem hanyagolnak münköt es el. S jó látni azt es, hogy tisztelnak bennünköt azért, hogy örözzük a régi hagyományainkat, nem hagytuk el most sem.

De a legnagyobb örömet, a legnagyobb elégtételt a tanítványaik sikere jelenti. Boldog vagyok, hogy van, aki továbbvigye énekeinket, meséinket, táncainkat, met addig leszünk, míg megmaradnak ezek.